

***Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej nr 11001–11434. Archiwum
Domowe Pawlikowskich, część I. Opracowały Iwona Bator, Jadwiga
Grzybowska, Monika Jaglarz, Urszula Klatka
pod redakcją Ewy Malickiej, Kraków 2008, ss. X + 342***

Michał Pawlikowski (1887–1970), potomek rodu Pawlikowskich z Medyki, pisarz, historyk kultury i działacz społeczny, jako młody człowiek, około 1904 r. zaczął tworzyć archiwum rodzinne. Jego zaczątek stanowiły dokumenty odnalezione w walizkach ocalonych po pożarze medycznego lamusa. Były to głównie papiery majątkowe Medyki i innych posiadłości Pawlikowskich od początku XVII w., a także papiery osobiste i duża ilość korespondencji kilku pokoleń Pawlikowskich. Wiele z nich uległo ponownemu zniszczeniu w latach 1914–1918. W okresie międzywojennym zbiór był systematycznie powiększany, m.in. wzbogacił się o duże archiwum rodzinne spowinowacanych z Pawlikowskimi Dzieduszyckich, a także o papiery Wolskich z Zaświecia we Lwowie otrzymane od znanej poetki Maryli Wolskiej (1873–1930), w skład których wchodziła również spuścizna po Arturze Grottgerze.

Wraz z wybuchem II wojny światowej Archiwum wywiezione zostało z Medyki do Lwowa i złożone w Ossolineum, gdzie przeleżało dwa lata, po czym Jan Gwalbert Henryk Pawlikowski, brat przebywającego wówczas we Włoszech Michała, przewiózł je końmi najpierw do klasztoru Benedyktynów w Tyńcu, potem zaś do piwnic Biblioteki Jagiellońskiej. Wreszcie w sposobnej chwili przetransportowane zostało do Zakopanego i złożone w będącym własnością rodziny „Domu po Jedłami” na Kozińcu.

Michał Pawlikowski wraz ze swoimi najbliższymi zamieszkał na stałe za granicą. Do Polski przyjechał po raz pierwszy w 1957 r. Odtąd bywał tu często i ostatnie kilkanaście lat swego życia poświęcił porządkowaniu Archiwum oraz spisywaniu wspomnień.

Równocześnie nieustannie powiększał zbiory zarówno o materiały rodzinne, jak i obce. Archiwalia były przez cały czas, w miarę możliwości, udostępniane, dzięki czemu niewielka ich część została w sposób naukowy opracowana i opublikowana. Archiwum ma również swoje hasło przedstawiające historię zbioru i jego zawartość w wydanym przez Bibliotekę Narodową informatorze o zbiorach rękopiśmiennych w Polsce¹. O rodzinie Pawlikowskich wielokrotnie pisano zarówno przed wojną, jak i w późniejszym okresie, a jej najwybitniejsi przedstawiciele mają obszerne biogramy w *Polskim Słowniku*

¹ *Zbiory rękopisów w bibliotekach i muzeach w Polsce*, oprac. D. Kamolowa przy współpr. T. Sieniatyckiej, wyd. II, Warszawa 2003, s. 550–553.

*Biograficznym*². Wspomnienia Michała Pawlikowskiego wydał dopiero jego syn, Kasper Pawlikowski, z maszynopisów zachowanych w Archiwum³.

Po tragicznej śmierci Michała Pawlikowskiego w 1970 r., Archiwum pozostawało pod troskliwą opieką jego rodziny. W liście kondolencyjnym wysłanym do wdowy, Leli Pawlikowskiej, Włodzimierz Dworzaczek napisał te słowa⁴:

„Pozostawił po sobie niedokończone ostatnie swe dzieło – Archiwum. Nie kierował się w tym ani próżnością rodzinną, ani mecenasowskimi ambicjami, po prostu chęcią służenia kulturze polskiej, a więc motywem najszczytniejszym. I życzyłyby tylko należało zarówno dla dobra owej kultury, jak i dla Jego pamięci, aby dała się zrealizować rzecz w tym wszystkim najważniejsza, stanowiąca myśl przewodnią zmarłego: udostępnienie jak najszersze i jak najcelowsze zbieranych przez niego materiałów nauce polskiej”.

Po latach opiekunowie i współwłaściciele Archiwum, mając świadomość jego wartości zarówno materialnej, jak i kulturalnej, zdecydowali się przekazać je do zbiorów publicznych.

Archiwum Domowe Pawlikowskich zostało przekazane Uniwersytetowi Jagiellońskiemu uroczystym aktem dnia 25 lipca 2001 r. Oprócz głównego zrębu Archiwum przewiezonego z „Domu pod Jedłami” w Zakopanem w darze znalazły się również archiwalia rodzinne sprowadzone z Kanady, Wielkiej Brytanii i Szwajcarii. Biblioteka Jagiellońska zobowiązała się włączyć je do swoich zasobów jako (jak to zaznaczono w akcie darowizny) „jednorodny, nierozłączny, oznaczony proweniencyjnie zbiór”, a następnie opracować i wydać drukiem jego pełny katalog.

I oto właśnie, jako kolejny tom *Inwentarza rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej*, wydany został pierwszy z zaplanowanych czterech, które zawierać będą opisy katalogowe rękopisów wchodzących w skład Archiwum Domowego Pawlikowskich. Skatalogowane w nim zostały materiały genealogiczne, najstarsze dokumenty majątkowe, papiery rodzinne Pawlikowskich różnych linii oraz spuścizny archiwalne po przedstawicielach rodu wywodzących się od Józefa Benedykta, który w 1809 r. zakupił wieś Medykę i dał początek dynastii „Medyceuszów”, jak sami czasem żartobliwie nazywali się Pawlikowscy. Oprócz papierów wspomnianego już protoplasty opisane są spuścizny: Gwalberta Pawlikowskiego (1793–1852), przyjaciela Józefa Maksymiliana Ossolińskiego i kuratora jego zbiorów, również twórcy własnej kolekcji; Mieczysława Pawlikowskiego (1834–1903), poety, pisarza, publicysty, uczestnika powstania styczniowego, mecenasa prasy polskiej w Galicji; Jana Gwalberta Pawlikowskiego (1860–1939), ziemianina, profesora ekonomiki w Akademii Rolniczej w Dublanach, propagatora ochrony przyrody i protektora sztuki zakopiańskiej, edytora *Króla Duchy* Juliusza Słowackiego, prezesa Stronnictwa Narodowo-Demokratycznego w Galicji; Tadeusza Pawlikowskiego (1861–1915), dyrektora teatrów krakowskich i lwowskich; Jana Gwalberta Henryka Pawlikowskiego (1891–1962), literata, znawcy gwary i folkloru podhalańskiego. Spuściznom głównych przedstawicieli rodu towarzyszą papiery i korespondencje ich małżonek (m.in. Marii z Kossaków Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej) i innych członków rodziny. Pośród setek autorów listów błyszczą nazwiska tej klasy co

² *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXV, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980 (tom zawiera 10 biogramów przedstawicieli rodu Pawlikowskich).

³ M. Pawlikowski, *Pamiętniki*, Kraków 1998.

⁴ List W. Dworzaczka do L. Pawlikowskiej z 3 kwietnia 1971 r. w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej (BJ Przyb. 564/04).

Aleksander Fredro, Stanisław Wyspiański, Adam Asnyk, Maria Konopnicka. W tym katalogowane zostały również archiwalia rodzinne spokrewnionych z Pawlikowskimi Dzieduszyckich, Abramowiczów i Błażowskich.

Tom opatrzony jest wstępem oraz indeksem osób, instytucji i miejscowości.

Ewa Malicka